

RIJEKA SJEĆANJA

(Vukovaru, u zahvalu!)

Poziv u posjet

Tena je moja prijateljica čiji su roditelji iz Vukovara došli živjeti i raditi u Zagreb. Kako sam po prirodi znatiželjna, htjela sam o Vukovaru saznati što više: kakav je u njemu život bio prije rata, kakav u ratnom, a kakav u poratnom vremenu – tko bi mi o tome mogao ispričati bolje, nego netko tko je u njemu živio! Šećući s Tenom po našem kvartu, započela sam ispitivati...

„Molim te, Teno, hoćeš li mi malo pričati o Vukovaru? Ja ti o njemu znam samo ono što sam uspjela vidjeti i čuti na televiziji ili u školi...“

Teni se na moje pitanje ožariše oči te sva ushićena odgovori:

„Naravno da ću ti pričati o svom rodnom gradu!“

Vukovar je gradić na obali Dunava i Vuke na sjeveroistoku Hrvatske. Ima luku iz koje se plovi Dunavom, na brodovima restorane...“

Ne mogu izdržati pa nestrpljivo prekidam Tenu:

„Znam da bi ti meni pomno opisivala svoj grad... ali mene više zanima onaj drugi dio – rat u Vukovaru!“

Na tu moju izjavu Tena se malo zamisli i nakon kraćeg vremena odgovori:

„Draga moja, kako u to vrijeme ja nisam bila rođena, jedino znam priče svojih roditelja, djedova i baka. Najbolje bi bilo da idući put, kada budem išla baki i djedu, pođeš sa mnom u Vukovar!“

Dolazak u Vukovar

„Vidiš, ovdje je sve počelo: život mojih roditelja, moj život... Ovo je grad heroj, ovo je moj Vukovar!“

Ušli smo u grad. Uokolo ranjene kuće na kojima je rat ostavio tragove. Tenin tata počeo mi je objašnjavati:

„Gledaj, Teno, ispred nas je vodotoranj – onaj isti kojega smo gledali na televiziji! On je blizu djedove kuće...“

Tek što je Tena to izgovorila, tata je automobilom skrenuo u dvorište jedne velike kuće na kat.

„Evo, cure, stigli smo, ovo je moja rodna kuća!“

Na kućnom pragu dočekali su nas Tenini baka i djed. Kuća je imala novu fasadu, tako da se nisu vidjeli tragovi pucanja. Dvorište je bilo veliko, ravno, trava se zelenjela, a cvijeće mirisalo. Dalje, iza kuće, priključna je zgrada koja je imala podrum.

Iskočivši iz auta, Tena se bacila baki i djedu u zagrljaj, a onda se tek sjetila da sam i ja tu...

„Bako, djede, ovo je moja prijateljica Petra o kojoj sam vam pričala! Djede, Petru jako zanima život Vukovara i obrambeni rat u njemu, a mislim da joj ti to najbolje možeš ispričati“, u jednom je dahu izgovorila Tena.

Djedova priča

„Dođite! Ovdje ćemo započeti ratnu priču...“

... Jedne ljetne večeri 1991., prije dvadeset i šest godina, sjedio sam u ovoj istoj fotelji kada su se začuli avioni i osjetio snažan udarac. Oglasile su se sirene za opću opasnost – bilo je vrijeme za bijeg u sklonište, a to je nama bio podrum. Brzo sam „pokupio“ sinove i suprugu te smo krenuli u podrum one dvorišne zgrade.“

„Je li podrum tamo gdje su one stepenice...?“

„E, da, upravo tamo... I tamo smo te večeri utrčali da se zaštitimo od agresorskih granata. Samo što smo ušli, ponovno se začulo pucanje. Nedugo zatim, netko je pokucao na vrata podruma. U strahu smo pitali tko je, a kad tamo – ono naši komšije (susjedi). Pustili smo ih unutra. Pucnjava se bližila i postajala je sve jača: čuli su se udarci i lom, odjeknula je jedna osobito snažna eksplozija – pogođen je vodotoranj!“

Djed zastaje u pričanju i suze mu naviru na oči...

„Kada se pucnjava malo stišala, izlazili bismo iz podruma samo mi, muškarci, po najpotrebnije stvari te da procijenimo kolika je šteta od razaranja. Kako smo u podrumu i noćivali, uspjeli smo od dasaka napraviti krevete. Iz kuće sam donio deke kako bi se djeca i žene noću mogli utopli jer, iako je ljeto, slavonske noći u kombinaciji s podrumom su hladne.“

„Djede, a kako ste dolazili do hrane i kako ste uspjeli čuti što se događa u gradu i okolici?“

„E, djeco moja, zalihe hrane imali smo do određenog trenutka, a kasnije su nam naši vojnici donosili hranu. Struja je bila oskudna i redukcije su bile stalne. U obližnjoj trgovini još su se mogle nabaviti neke stvari: tako sam nabavio svijeće, šibice i baterije. Svijećama smo osvijetljavali, a baterije su nam koristile za stari radio preko kojega smo slušali vijesti. To vam je ukratko o podrumskom životu - idemo sada u razgled grada, usput ću vam pričati dalje...“

„Najgore je bilo to što je komšija pucao na komšiju! Rasli smo zajedno, djeca su nam skupa u školu išla (i oni su odrasli u ovom gradu) – sad ga razaraju i nas, Hrvate, hoće pobiti! Vidite ovu kuću (pokazuje kuću drugu po redu od svoje): iz te su kuće pucali po našim kućama...“

Razmišljala sam o svemu što je djed do sada ispričao. Shvativši da je spomenuo sinove, odjednom mi se ote pitanje:

„Djede, rekli ste da su u podrum s vama krenuli i sinovi – znači li to da, uz Teninog tatu, imate još djece?“

Duboko uzdahnuvši djed odgovori:

„Imao sam još jednog sina... Tenin stric Marko imao je samo dvadeset godina. Kao i mnogi drugi dečki iz Vukovara, ali i čitave lijepe naše Hrvatske, krenuo je u obranu našega grada. Bili su slabo naoružani, a agresor je posjedovao oružje bivše JNA.“

„Što to znači: posjedovali su oružje bivše JNA?“

„To vam je, djeco, bila jaka vojska koja je imala tenkove, avione i sve ostalo naoružanje. Naši dečki u rat su krenuli golim rukama i lovačkim puškama, s krunicom oko vrata i velikim srcem!“

Hodajući dalje ulicom do raskrižja, djed iznenada stane:

„Evo, ovdje je pala granata i ubila mog Marka! Nekoliko dana prije pada Vukovara pao je i moj Marko...“

Na cesti su još vidljivi manji tragovi granata jer su veće i dublje popravili.

„Sada dolazimo do onog dijele grada kroz koje svake godine prolazi Kolona sjećanja“, upozorava nas djed.

Koraci tom cestom sada su mi postajali sve teži, kao da s djedom sve ponovno proživljavam, sve što su on i Vukovarci propatili tih ratnih dana.

„Vidite ove zgrade ovdje – to je nekada bio prekrasan gradski centar. Kao što Zagreb ima svoju Ilicu, tako smo i mi imali ulicu s dućanima (trgovinama) koja je vodila do glavnog trga i do luke na Dunavu (vodi ulica i sada do tih mjesta, ali je izmijenjena). Kao što vidite, u nju se život polako vraća... Neke zgrade neće biti obnovljene: podsjetnik je to na ratne dane... Na njima su vidljive pukotine od gelera i metaka, na nekima su prozori zašiveni daskama (prepoznajem neke od njih iz televizijskih dokumentarnih emisija). Cesta i nogostupi su obnovljeni.“

Šećući dalje, dolazimo do spomenika.

„Teno, to je spomenik o kojem si mi pričala – spomenik dr. Franji Tuđmanu, prvom hrvatskom predsjedniku. S druge strane, preko mosta, izgrađen je veliki bijeli križ u spomen na sve žrtve Domovinskog rata, iza kojeg protječe Dunav... Jesam li u pravu, Teno?“

„Jesi, Petra, dobro si prepoznala. A pogledaj, molim te, te brodove na Dunavu i njegovu širinu – nije li prekrasno?! Prekrasan je to prizor da se zaborave sve one strahote i prepusti se plavetnilu Dunava...“

Vratili smo se do djedove kuće, otkuda smo automobilom krenuli prema bolnici. Dok je Tenin tata vozio, djed je pričao o ratnim strahotama koje su preživjeli.

„Ovim putem su svakoga dana prema bolnici vozili ranjenike, često u automobilima bez stakala, praznih guma... kako bi stradlima što prije pružili pomoć. U bolnici su se nalazili i pacijenti koji su se tamo već zatekli na liječenju, a bilo je i djece i trudnica. Ranjenici i ostali pacijenti bili su smješteni u bolničkom podrumu. U takvim ratnim uvjetima rođeno je šesnaestero djece!

Lijekova je bilo sve manje. Do pomoći se nije moglo, svi prilazi gradu bili su blokirani. Jedinu vezu dr. Bosanac uspostavila bi u večernjim satima telefonom: tada bi „izdiktirala“ što im je potrebno od lijekova i ostale medicinske opreme, a iz Osijeka bi avioni u noćnim satima spustili potrebni materijal.“

Dok je djed pričao, približili smo se velikoj bolničkoj zgradi koja je obnovljena, ali još uvijek skriva strahote koje je prošla.

„U ovoj zgradi sam ja došla na svijet 2004. godine!“ uzbuđeno je izjavila Tena.

Ušli smo u bolnicu, Mjesto sjećanja i djed je preuzeo ulogu vodiča.

„Vidite ovaj dugi, uski hodnik - sve je postavljeno vjerno, upravo kako je bilo i kao da se strahote još uvijek događaju: kreveti, lutke koje prikazuju ranjenike i osoblje, tamo vidite krevetić s tek rođenim bebama...“

Bakina priča

„Neću vas puno gnjaviti jer ne znam što je djed ispričao.

... Tako smo se i toga ljeta veselili druženju, ali je sve to poremetio rat koji je radost i pjesmu izagnao iz ove kuće. Ostale su samo uspomene na sretni život i našega Marka“, uzdahnu baka i grlo joj se stisne.

„Kažu da vrijeme liječi sve, ali teško je izliječiti tugu za sinom...“

Nakon kraće stanke, kada se malo osnažila, baka nastavlja:

„U Vukovaru smo se, prije rata, znali okupljati na obalama Dunava i Vuke. Inače, ljudi su radili u tvornicama: u gradu je bila tvornica Vupik u kojoj su šivali deke (pokrivače), u Borovu Naselju tvornica Borovo u kojoj su tada, kao i poslije rata, proizvodili cipele, startas-tenisice i čuvene „borosane“. Vukovar je imao razvijen turizam zahvaljujući dvorcu Eltz i baroknim građevinama koje su turisti posjećivali i prije rata. U Vukovaru je oduvijek bila velika riječna luka u kojoj se obavljala robna razmjena. Krasili su ga parkovi s fontanama

i cvijećem divnih boja, tako da se naš grad imao čime dičiti. A što ti, draga, znaš o Vukovaru?“

„Uglavnom ono što sam čula od roditelja, što smo učili u školi te što sam pročitala na internetu. Prošle nam je godine profesorica zadala da napišemo sastav o Vukovaru. S ponosom sam ga pisala – i ponijela ga sobom, evo ga... da vam pročitam?“

„O, svi ćemo pažljivo slušati!“

„...Spomenula si barake u Španjolskom – mi smo ti bili među tim Vukovarcima koji su tamo bili smješteni, točno ti je mama ispričala!“ dodaje baka.

„Vezano uz Španjolsko, imamo mi jednu nama dragu anegdotu!

Bližio se Uskrs, naš Uskrs u prognaništvu. Tvoj tata Mato imao je tada trinaest godina, išao je u crkvu u Španjolskom. Djeca kao djeca, počela su pričati o tome kako će mame kuhati šunku, bojiti jaja i u veselju svoga doma proslaviti Uskrs. Mata je došao u naš prognanički smještaj, sve nam ispričao i zaplakao... Sinula nam je ideja! U tim barakama bili su smješteni i naši komšije, vrata uz nas. Odlučili smo im predložiti da zajedno pripremimo uskrsni ručak.

Svatko je dao prilog koliki je mogao. Prikupili smo sve potrebno, još nam je samo nedostajao veliki lonac u kojem bismo skuhalo šunku, ali našao se i on. Na stol ispred barake stavili smo rešo (malo kuhalo) jer šporet (štednjak) nismo imali i tako smo, u dubokom loncu na malom rešou, skuhalo šunku. Uskrs smo proslavili kako smo najbolje mogli u danim okolnostima.“

Na Ovčari

Subotnje jutro u suncem okupanom Vukovaru. Krenuli smo na pecanje, ukrkali se u čamac, otplovili Dunavom nizvodno. Usidrili smo se, zbacili udice i čekali. Oko nas mnoštvo čamaca: brojni Vukovarci uživaju u predivnom sunčanom danu „na lijepom plavom Dunavu“...

„Idemo na Ovčaru. Tamo su bili odvezeni zarobljenici iz vukovarske bolnice, njih preko dvije stotine, tamo su svirepo pogubljeni – samo su se trojica uspjela spasiti.“

Automobil parkiramo nasuprot spomen-obilježja, a djed nastavlja pričati:

„Ovdje je hangar u koji su dovezeni zatvorenici iz bolnice – idemo unutra! Pogledajte vrata: velika, teška, metalna. To su nekada bila skladišta. U podu su ubetonirane čahure i slama – na njoj su ležali i bili mučeni, a čahure su ostatci metaka koji su tu bili ispaljivani. Uokolo, na zidovima, postavljene su slike svih zarobljenika koji su nemilosrdno smaknuti (slike su osvjetljavane naizmjeničnim uključivanjem i gašenjem svjetala). Prostorija je mračna, jeziva, uza zid uokolo postavljeno je staklo u koje su uložene stvari koje su pripadale zatvorenicima: krunice, fotografije, odjevni predmeti. U sredini prostorije okrugli je zdenac u koji se u obliku spirale spuštaju do dna imena ubijenih, tzv. Spirala smrti, na kraju koje gori vječno svjetlo.“

Nitko ne može ostati ravnodušan na ove potresne prizore: podilazila me jeza, suze su se slile niz obraze... Djed nas je poveo prema masovnoj grobnici gdje su strijeljani ranjenici dovezeni iz bolnice. Kod zajedničkog spomenika zapalili smo lampion. Široko ravno polje bilo je prekriveno križevima koji simboliziraju broj ljudi ubijenih na tom mjestu – 261! Strahota i nevjerica što je čovjek u stanju učiniti drugom čovjeku! Više ništa nisam htjela niti mogla od tuge zapitati. Djed je još samo izustio:

„Vidite one krovove u daljini – odatle su ona trojica koja su uspjela pobjeći gledala strašni pokolj nedužnih ljudi...“

Kod kuće su nas baka i susjede dočekale u mirisu fiš-paprikaša i ostalih ribljih specijaliteta. Postavili smo stol vani, na dvorištu, sjeli i večerali. Uz pokoju kapljicu domaćeg vina, potekla je i Škorina pjesma:

„Mata konje potjera...“

Djed nam je prišapnuo:

„Ova pjesma kao da govori o mojim sinovima...“

Susjedi su s djedom nazdravljali i pjevali dugo u noć, a baka je zasjala od sreće jer se u njezinu dvorištu zaorila pjesma, kao prije rata...

Povratak u Zagreb

Nedjelja, dan povratka u Zagreb.

„Hvala ti, Petra, na posjetu! Nadam se da ćeš još koji put doći i da nećeš zaboraviti Vukovar. U to ime darujem ti uspomenu, nešto što će te podsjećati na ovo vrijeme provedeno u krugu moje obitelji i na ovaj grad...“

U ruku mi je spustila poseban suvenir koji je simbol slobode ovoga kraja, ali i čitave domovine - Vučedolsku golubicu.

„Draga Petra, ni rat, ni strašna razaranja, pa čak ni gubitak najmilijih ne može nas slomiti!“

„Vidim i sada bolje razumijem neke važne stvari. Sada i ja s ponosom objavljujem: nitko čovjeku ne može ubiti srce, ušutkati ljubav po kojoj vječno živimo. Sada su postale i moja snaga riječi istinske pobjede: ZAPAMTITE VUKOVAR!“

Petra Palijan, 7.d

LITERARNA DRUŽINA